

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕРМІНОЗНАВСТВА ТА ЛЕКСИКОГРАФІЇ

УДК 81'367:811.161.2

Михайло Гінзбург
Інститут транспорту газу,
ТК 133 «Газ природний», м. Харків

ТИПОВІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА ПЕРЕКЛАДАННЯ ЇХ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

© Гінзбург М. Д., 2018

Стаття розвиває попередні авторів розвідки про синтаксичні конструкції у фахових текстах. На базі визначень новітнього міжнародного стандарту ISO 5127:2017 показано особливості фахової мови проти загальноживаної та пов'язана з цим відмінність критеріїв оцінювання мовних явищ. Запропоновано українські відповідники до типових синтаксичних конструкцій, якими в англійськомовних і німецькомовних стандартах передають вимогу, заборону, рекомендацію, дозвіл, можливість чи здатність.

Ключові слова: українська мова, англійська мова, німецька мова, синтаксична конструкція, актив, пасив, результатив, положення, вимога, заборона, рекомендація, дозвіл, можливість, здатність.

The article develops the previous author's studies of syntactic constructions in special texts. Based on definitions in the latest International Standard ISO 5127:2017, peculiarities of language for special purposes in comparison with language for general purposes and the related distinction of criteria applied for assessing linguistic phenomena are shown. Ukrainian equivalents of the typical syntactic constructions expressing requirement, prohibition, recommendation, permission, possibility and capability in English- and German-language standards are proposed.

Keywords: Ukrainian language, English language, German language, syntactic construction, active, passive, resultative, provision, requirement, prohibition, recommendation, permission, possibility, capability.

«Та не в окремих запозичених словах головна сила: вони в меншій мірі впливають на характер мови. Своєрідним характером, тим так званим "духом" своїм, мова спирається передусім на стилістиці, складні, фразеології та словотворі»¹

Олена Курило [24, с. 11]

---

¹ Тут і далі в цитатах збережено авторські правопис і моделі керування. Так, за часів Олени Курило дієслово *спиратися* мало керування *на чому*, що відбито в академічному Російсько-українському словникові за редакцією Агатангела Кримського й Сергія Єфремова [27, с. 8].

«У теоретичному мовознавстві донедавна поширеною була ідея про наднаціональну природу синтаксису. Суть її полягає в тому, що в різних національних мовах вживаються спільні синтаксичні одиниці, які не виявляють у своєму функціонуванні якихось національних відмінностей. Останнім часом спостерігаємо намагання спростувати цю ідею. Їй протиставляють цілком протилежну, згідно з якою в динамічній системі мови найбільш самотніми є синтаксис та фразеологія»

Катерина Городенська [18, с. 11]

Стан досліджуваної проблеми. Поступове запровадження в Україні широкого масиву європейських стандартів замість застарілих стандартів колишнього СРСР є не лише рушієм української економіки, який дає змогу перейти на сучасні технологічні рейки та зінтегруватися в європейський економічний простір, а й певним викликом для фахової української мови. Оскільки значну кількість запроваджуваних стандартів перекладають на українську мову з англійської та німецької, постає нагальна потреба:

- постійно гармонізувати українські поняттєві системи багатьох галузей з європейськими, які жваво розвиваються;
- творити сотні (якщо не тисячі) нових термінів-відповідників для понять, яких нема в чинних українських нормативних документах (НД);
- запропонувати правильні українські синтаксичні відповідники до типових синтаксичних конструкцій², наявних у англійськомовних і німецькомовних стандартах.

Ці непрості завдання ускладнює те, що, перебувавши багато десятиріч під впливом фахової російської мови, фахова українська мова протягом останніх двадцяти семи років так і не змогла повністю позбутися накиннутих їй термінів, синтаксичних конструкцій і словотвірних моделей та відродитися на ґрунті народної української мови, на чому ще на початку ХХ ст. наполягала Олена Курило, яка писала: «... коли сучасна українська літературна мова, здебільшого наукова, заховуючи тільки свої фонетичні, морфологічні та лексичні (переважно) особливості, усіма іншими сторонами відбігає свого природнього джерела – народньої підстави, де є інші психічні асоціації, і набігає чужої собі тропи, що нею йде російська літературна мова, то вона стає в такій мірі неприродня й штучна, що перестає бути українською мовою» [24, с. 12]. Майже 80 років по тому, також спираючись на традиції живої народної мови, за синтаксичну самотність як загальноновживаної, так і фахової української мови обстала провідна українська граматистка Катерина Городенська [18]. Проте й на сьогодні цілком слушним залишається висновок Олени Курило, що «усталеної в ширшому розумінні української наукової літературної мови ми ще не маємо» [24, с. 13].

Хоча на цей час вплив російської мови на українську істотно знизився, виникли нові ризики, які полягають у тому, що на не до кінця усталену фахову українську мову значно впливають офіційні мови європейської стандартизації, насамперед англійська, з їхніми моделями термінотворення й типовими синтаксичними конструкціями. І тому, читаючи перекладені європейські стандарти, відчуваєш як залишковий «російський акцент», так і новий «англійський». Надто помітно це в пошесті невластивих українській мові синтаксичних конструкцій, що їх подають як відповідники до англійських пасивних конструкцій, а саме: 1) конструкції з пасивними *ся*-дієсловами³; 2) тричленні конструкції⁴ з пасивними дієприкметниками; 3) конструкції з дієслівними формами на *-но*, *-то* і додат-

² У мовознавстві *конструкцією* (англ. construction) називають синтаксичне ціле (словосполуку чи речення), до складу якого входять мовні одиниці, пов'язані між собою відповідно до їхніх граматичних властивостей та ознак [7, с. 110–111; 32, с. 594]. У цьому значенні також уживають терміна *зворот* (англ. turn, phrase) [1, с. 205, 274].

³ Тут і далі терміном *ся-дієслово* позначено всі дієслова з афіксом *-ся* незалежно від їхнього значення [9, с. 4].

⁴ **Тричленна пасивна конструкція** (англ. long passive [42, с. 294], нім. dreigliedriges Passiv) – конструкція, властива певним мовам, наприклад англійській, німецькій і російській, яка містить підмет (що означає об'єкта дії//

ком в орудному відмінку, який указує на діяча. Усе це робить актуальним насамперед запропонувати правильні українські відповідники до типових синтаксичних конструкцій, наявних ув англійсько-мовних і німецькомовних стандартах, що і є метою цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На базі праць провідних мовознавців і термінологів у [15; 17] запропоновано класифікацію синтаксичних конструкцій, поширених у фахових українських текстах, досліджено їхню відповідність нормам української мови та сформульовано практичні рекомендації щодо вживання їх. У [13] досліджено трансформаційний зв'язок і значеннєву відмінність синтаксичних конструкцій, широко вживаних у фахових українських текстах, і сформульовано критерій активності/пасивності, спільний для тричленних та двочленних конструкцій, який ґрунтується на синтаксичній функції об'єкта. На його підставі доведено, що конструкції з дієслівними формами на *-но*, *-то* та прямим додатком не є пасивними. У [16] досліджено відмінність безособових конструкцій з дієслівними формами на *-но*, *-то* від підметових конструкцій зі спільнокорневими пасивними дієприкметниками й розглянуто проблемні питання щодо вживання українських дієслівних форм на *-но*, *-то* із залученням граматичного досвіду інших слов'янських мов. У [9] виокремлено чотири основні значення (зворотне, безособове, пасивне й активне), у яких уживають українських *ся*-дієслів, і показано, що у фахових українських текстах *ся*-дієслів треба вживати лише у зворотному й безособовому значенні, називаючи ними неперехідні процеси⁵, тобто процеси, що не мають суб'єкта й об'єкта взагалі або об'єкта, відокремленого від суб'єкта.

У зв'язку з загальною потребою перекладати європейські стандарти на українську мову, у [14] запропоновано об'єднати три мовознавчі концепції:

- 1) типологічні дослідження⁶ пасивних і результативних⁷ конструкцій в різноструктурних мовах проф. Олександра Холодовича та його учнів [23; 26; 30; 31; 33];
- 2) аспектові ідеї розвитку «макроситуації»;
- 3) ідеї провідних українських граматистів Івана Вихованця [2; 3; 5] та Катерини Городенської [6, с. 217–298; 18];

і чітко відрізнити властиві українській мові двочленні конструкції з пасивними дієприкметниками (що передають стан предмета, зумовлений попередньо закінченою дією/подією [31, с. 7], і тому є не пасивними, а результативними) від невластивих українській мові пасивних конструкцій (тричленних

події), присудок і додаток в орудному відмінку, який указує на суб'єкт дії/події (діяча). **Двочленні пасивні конструкції** (англ. agentless passive, non-agentive passive або short passive [42, с. 295], нім. zweigliedriges Passiv), на відміну від тричленних, не містять додатка, який указує на суб'єкт дії/події [29, с. 161]. Як показано в [14, с. 17–20], українській мові пасивні конструкції (як тричленні, так і двочленні) не властиві, а українські двочленні конструкції з пасивними дієприкметниками є не пасивними, а результативними.

⁵ У [14] зазначено, що **перехідність процесів** (англ. transitivity) як семантичну категорію (яка відбиває спрямованість і поширювання процесу на об'єкт, відокремлений від суб'єкта) треба чітко відрізнити від морфологічної категорії перехідності дієслова, яка ґрунтується на суто формально-морфологічному критерії, пов'язаному з додатком, якого вимагає чи не вимагає дієслово в певному значенні. Оскільки граматики відбиває позамовну дійсність з огляду на свої норми, то семантичне й граматичне розуміння перехідності не завжди збігаються. Так, дієслова *любити*, *кохати*, *ненавидіти* керують прямим додатком: *Діти любили (кого/що?) вчительку*; *Дівчина кохає (кого/що?) хлопця*; *Босць ненавидів (кого/що?) ворога*. Тобто з погляду граматики це прямо-перехідні дієслова, тоді як з погляду семантики вони називають не дії, а стани, що виникають під впливом чинників, зовнішніх стосовно до суб'єкта стану [4, с. 98, 101]. Отже, тут ідеться не про процес, який переходить із суб'єкта на об'єкт, а про неперехідний процес (стан), зосереджений у сфері суб'єкта. Прямі додатки в цих прикладах називають не об'єкти, а спричинювачів або спонукачів стану. Так само можна лише метафорично твердити, що процеси чуттєвого сприймання, подані прямо-перехідними дієсловами *бачити*, *відчувати*, *нюхати*, *оглядати*, *помічати*, *слухати*, *спостерігати*, *чути* тощо, поширюються на об'єкт [21, гл. XII].

⁶ **Типологічні** (від грец. τυπος – відбиток, форма, зразок і logos – слово, учення) **дослідження** – зіставні дослідження певних мовних явищ у різноструктурних мовах з метою визначити спільні риси, а також особливості, властиві кожній мові [14].

⁷ Через двозначність українського прикметника *результативний*, який має такі значення: 1) прикметник до *результат*; 2) який дає або приносить позитивний результат [28, т. 8, с. 490], у [14] запропоновано називати ці конструкції *результатОвими*, щоб підкреслити, що вони можуть позначати як позитивний, так і негативний результат.

і двочленних конструкцій із пасивними ся-дієсловами⁸ та тричленних конструкцій з пасивними дієприкметниками), що передають дію певного названого чи неназваного суб'єкта на об'єкт, який у реченні – підмет.

Такий підхід не заперечує правильності основних практичних висновків зазначених статей [9; 13; 15; 16; 17], але з огляду на семантику двочленних конструкцій з пасивними дієприкметниками класифікує їх не як пасивні, а як результативні.

У [14] синтаксичні структури різними мовами порівняно лише на «хрестоматійному» прикладі конструкцій без модальних дієслів, якими у стандартах подають лише констатувальні твердження, і показано, що українська мова має ефективні засоби перекладати з інших мов такі як пасивні, так і результативні конструкції. У цій статті, яка є продовженням [14], запропоновано українські відповідники до типових синтаксичних конструкцій, якими в англійськомовних і німецькомовних стандартах передають вимогу, заборону, рекомендацію, дозвіл, можливість чи здатність.

Мета статті:

1) показати особливості фахової мови проти загальнозживаної та пов'язану з цим відмінність критеріїв оцінювання мовних явищ, спираючись на визначення новітнього міжнародного стандарту ISO 5127:2017 [37];

2) розглянути безособову форму викладання європейських стандартів і запропонувати, як перекладати типові синтаксичні конструкції англійськомовних і німецькомовних стандартів на українську мову.

1. Особливості фахової мови проти загальнозживаної

Згідно з новітнім міжнародним стандартом ISO 5127:2017 [37] можна виділити такі різновиди мови:

– **природна мова** (*англ.* natural language) – мова, якою активно послуговується або послуговувалась людська спільнота і правила якої здебільшого виводять з ужитку [37, п. 3.1.5.02];

– **фахова мова** (*англ.* special language, language for special purposes, LSP) – мова, якою послуговуються в певній предметній сфері та якій властиве вживання спеціальних лінгвістичних виражальних засобів. *Примітка.* Спеціальні лінгвістичні виражальні засоби завжди обіймають спеціальну предметну термінологію й фразеологію, а також можуть охоплювати стилістичні чи синтаксичні особливості [37, п. 3.1.5.05];

– **штучна мова** (*англ.* artificial language) – мова, правила якої явно встановлено перед використанням її [37, п. 3.1.5.08].

Отже, маємо протиставу природної і штучної мов (рис. 1) на підставі такого критерію – що первинне: ужиток чи правила?

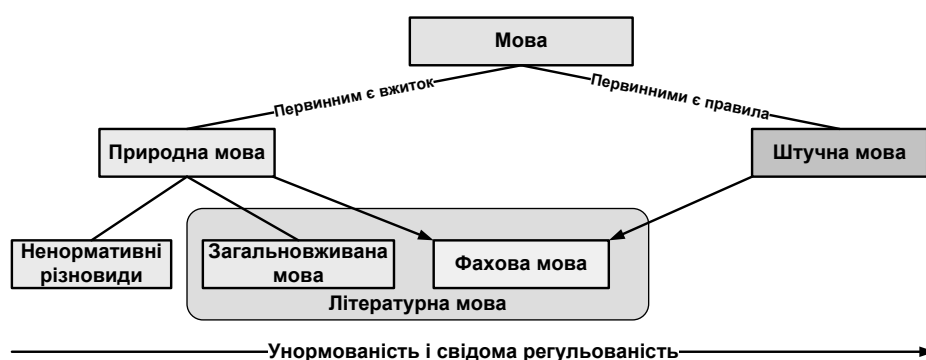

Рис. 1. Протистава природної і штучної мов та місце фахової мови

За ознакою певної внормованості та свідомої регульованості *природну мову* можна поділити на ненормативні різновиди, які цілком стихійно розвиваються та вільно функціують, і *загальнозжи-*

⁸ Як зазначає Катерина Городенська, «для книжних стилів російської мови характерне широке використання трикомпонентних пасивних конструкцій, утворених дієсловом недоконаного виду пасивного стану на *-ся*, іменником у формі орудного відмінка на позначення суб'єкта дії та іменником у формі називного відмінка, що визначає об'єкт дії. Для української мови вони не характерні» [18, с. 12].

вану мову (англ. language for general purpose, LGP), що є складником *літературної мови*⁹ (рис. 1). Проте для таких мов, як українська, що не мали умов для повноцінного природного розвитку, ця внормованість та свідомо регульованість загальнонавчальної мови повинна ґрунтуватися на ужитку найвправніших мовців (письменників-класиків, провідних журналістів, майстрів слова, мовознавців, словниках і працях «золотого десятиріччя» тощо), а не на формальній статистиці вживання, розрахованій для всього загалу мовців, бо за формально-статистичними критеріями будуть переважати суржикові конструкції.

Фахова мова, так само як і загальнонавчальна, є складником літературної мови (рис. 1). Проте, як показано в [8, табл. 1], фахову мову можна вважати частково штучною мовою, тобто природною мовою з елементами штучних мов, і цим вона істотно відрізняється від загальнонавчальної. Якщо для загальнонавчальної мови нормами є загальні норми певної літературної мови, то для фахової мови – це загальні норми певної літературної мови *плюс* додаткові норми, що роблять фахові тексти ясними, чіткими, внутрішньо узгодженими, однозначно зрозумілими, стислими й послідовними. Тобто фаховій мові властиві істотніші внормованість і регульованість, ніж загальнонавчальній. Тому правила фахової мови повинні бути прописані докладніше, ніж правила загальнонавчальної.

У [12] розглянуто класифікацію фахових мов і показано, що, окрім традиційного поділу сукупності фахових мов за предметною сферою, доцільно виокремлювати «горизонтальні» шари фахових текстів з технічних наук, кожен з яких має власні мовні ознаки, пов'язані з функційним призначенням, сферою функціонування, користувачами. Виділено три основні шари текстів: 1) наукові тексти: монографії та статті; 2) навчальні тексти: підручники й посібники; 3) нормативні тексти: стандарти та інші НД.

Щоб порівняти мовні особливості різних шарів фахових текстів, доцільно вжити поняття *контрольована мова* (англ. controlled natural language, controlled language, CNL), яке міжнародні технічні умови ISO/TS 24620-1:2015 визначають так: «підмножина природних мов, граматики та словники яких обмежено, щоб зменшити чи усунути як двозначність, так і складність» [38, п. 2.6]. У примітках до цієї терміностації зазначено, що «CNL – це сконструйована (тобто побудована) мова, яка ґрунтується на певній природній мові, але є більш обмеженою щодо лексики, синтаксису або семантики, одночасно зберігаючи більшість природних властивостей цієї природної мови», а зазначені обмеження спрямовані на те, щоб дати змогу читачам (особливо не носіям мови, не експертам¹⁰ і людям, яким важко зрозуміти зміст певною мовою) простіше читати текст, а також поліпшити комп'ютерне оброблення тексту.

Визначаючи поняття *фахова мова* й *контрольована мова*, розробники ISO/TS 24620-1:2015 висували таке: що суворіше систематизовано правила певної фахової мови та що більшої обов'язковості надано їм, то більше ця фахова мова наближена до контрольованої мови [38, п. 2.20, примітка 1].

У [12] доведено, що стандартам, незалежно від їхньої тематики, властива одноманітна структурованість і внормованість правил викладання, застандартизованих як на міжнародному [40] і європейському [39; 41], так і національному [25] рівнях, що істотно відрізняє їх від інших фахових текстів. Це дає всі підстави розглядати мову стандартів та інших НД як окремий функційний шар фахових мов, максимально наближений до контрольованої мови.

Жодна фахова мова не має власних морфологічних і синтаксичних засобів, а застосовує граматику літературної мови. Проте з розмаїття словотвірних моделей, морфологічних форм і синтаксичних конструкцій певної літературної мови фахова мова обирає лише найтиповіші, які забезпечують однозначну відповідність форми чи конструкції їхньому змістові.

Отже, оцінюючи явища загальнонавчальної мови, для якої первинним є вжиток, мовознавці слушно орудують поняттями «типовий», «рідковживаний», «переважно», «бути органічнішим» «опинитися на периферії» тощо. Тоді як, оцінюючи явища фахової мови, для якої первинними є правила, треба застосовувати критерій «правильно»/«неправильно», що визначає відповідність/невідповідність зазначеним правилам.

⁹ *Літературну мову* і два її складники (*загальнонавчальну мову* і *фахову мову*) докладно розглянуто зокрема у [8]. На [8, рис. 2] також подано основні ненормативні різновиди природної мови.

¹⁰ У міжнародних стандартах *експертом* (англ. expert) називають особу, що завдяки знанням або досвіду компетентна давати висновок у сферах, щодо яких у неї консультуються.

2. Безособова форма викладання стандартів різними мовами

Характерною особливістю стилю фахових текстів, зокрема стандартів, є безособова форма викладання тексту, яка не вимагає вказувати на виконавця дії [25, п. 6.1.9]. Проте вияв цієї безособовості залежить від мови.

В англійськомовних версіях стандартів цю безособовість подають переважно сполукою модального дієслова з двочленною пасивною конструкцією: *модальне дієслово* + *be* + *past participle*. Окрім того, тексти цих версій містять численні сполуки модальних дієслів з результативними конструкціями, що їх через зовнішню подібність¹¹ часто-густо розглядають як різновид пасивних, про що свідчить англійськомовна термінологія: пасивні конструкції позначають англійськими термінами *passive* [35, с. 201; 36, с. 130–131; 42, с. 294–296], *actional passive* [42, с. 7, 296] і *dynamic passive* [35, с. 259], а результатів – термінами *stative passive* [36, с. 137; 42, с. 388] і *statal passive* [42, с. 296, 387], хоча щодо останніх також уживають терміна *stative* [35, с. 259]. На цю властивість англійської мови звертав увагу ще Юрій Жлуктенко [22, с. 88], називавши перші конструкції *пасивом дії*, а другі – *пасивом стану*. Проте, як показано в [14], англійські/німецькі пасивні і результативні конструкції відбивають істотно відмінні з аспектового погляду ситуації позамовної дійсності й різняться граматично, а тому їх треба доконечно й послідовно розрізняти, зокрема термінологічно, і відповідно перекладати на українську мову.

З аспектового погляду «звичайні» (тобто без модальних дієслів) англійські пасивні конструкції передають дію або подію, а результатів – перебування в стані, зумовленому попередньо закінченою дією/подією. Сполучаюсь із модальним дієсловом, пасивні конструкції передають вимогу, заборону, рекомендацію, дозвіл, можливість чи здатність виконувати//виконати певну дію. Водночас сполука «звичайної» результативної конструкції з модальним дієсловом передає вимогу, рекомендацію, дозвіл, можливість чи здатність перебувати в певному стані чи заборону перебувати в ньому.

Якщо в загальноживаній англійській мові різні модальні дієслова, наприклад *may* і *can*¹², часто-густо вживають у близьких значеннях [36, с. 91], то правила викладання міжнародних [40, п. 7] і європейських [39, п. 7] стандартів устанавлюють однозначну відповідність між модальним дієсловом і різновидом положення (табл. 1). Це ще раз підтверджує, що мова стандартів – це окремий функційний шар фахової мови, максимально наближений до контрольованої мови.

В [11] запропоновано український аналог правил, що встановлюють однозначну відповідність між мовною формою і різновидом положення стандарту, а в [10] устанавлено відповідність між уніфікованими англійськими мовними формами, застандартизованими на міжнародному та європейському рівнях, й українськими, запропонованими в [11]. Наші пропозиції з певними відмінами застандартизовано у ДСТУ 1.5:2015 [25, додаток Е], а в табл. 1 їх подано в авторській редакції.

¹¹ На зовнішню подібність англійських двочленних пасивних і результативних конструкцій указують авторитетні англійськомовні видання, наприклад: 1) «English does not always distinguish statives from dynamic passives. The sentence *The window was broken*, for example, is ambiguous between a stative reading and a dynamic reading, though the addition of adverbials may force one or the other reading: *The windows was broken by John* (dynamic); *The windows was broken all week* (stative). Many other languages, however, have explicit stative constructions: in German, *Das Fenster war gebrochen* only have a stative reading (i.e., ‘it had a hole in it’), while *Das Fenster wurde gebrochen* is strictly dynamic (i.e., ‘the window got broken’)» [35, с. 259]; 2) «Some passive sentences are ambiguous. Thus *The opera house was finished in 1980*, out of context, is most likely to have an actional meaning referring to the building activity, namely ‘the building work was completed in 1980’. This is called an **actional passive**. But it could also have a statal meaning, i.e. ‘the building was in a finished state in 1980’. This is called a **statal passive**. In an actional passive the string *be* + past participle clearly forms a passive construction, whereas in a statal passive *be* is a *copular verb and the *-ed/-en* form is an adjective. The statal passive is sometimes called *pseudo-passive or **adjectival passive**» [42, с. 295–296].

¹² «Make it clear that **two** meanings of *may* are being presented in this chart: possibility and permission. Listeners can ascertain the meaning from the speaking context. *Can* is regularly and correctly used to ask for and give permission, and it has been used that way for centuries. Using *may* for permission, however, communicates a certain tone of propriety and formality that may be absent from *can*» [36, с. 91].

Уніфіковані мовні форми

Різновид положення	Англійські мовні форми	Німецькі мовні форми ¹³	Українські мовні форми
Вимога	shall	muss	повинен; треба; потрібно
	shall not	darf nicht	не повинен; не треба; не потрібно
Заборона			заборонено; не дозволено
Рекомендація	should	sollte	рекомендовано
	should not	sollte nicht	не рекомендовано
Дозвіл	may	darf	дозволено
	need not	braucht nicht	дозволено не
Можливість і здатність	can	kann	може; можна
	can not	kann nicht	не може; не можна

Зовнішньо подібні *to be* у відповідній формі + форма на *-ed* у пасивних і результативних конструкціях різняться граматично. «Звичайні» англійські пасивні конструкції мають дієслівний присудок (*англ. verbal predicate*) у пасивному стані, який містить допоміжне дієслово (*англ. auxiliary*) *to be* у відповідній формі та *past participle* [42, с. 40, 294, 318], тоді як результативні конструкції – іменний присудок (*англ. nominal predicate*), що містить зв'язкове дієслово (*англ. linking verb, link verb, copula, copular verb*) *to be* у відповідній формі та форму на *-ed*, яка є прикметник (*англ. adjective*) або *past participle* у прикметниковому значенні [42, с. 235–236, 296]. Додавання будь-якого модального дієслова з поданих у табл. 1 не змінює цієї граматичної відмінності: «модальні» пасивні конструкції мають модальний дієслівний присудок (*англ. modal verbal predicate*), що містить модальне дієслово (*англ. modal verb*) та інфінітив у пасивному стані (*англ. passive infinitive*) [42, с. 215, 253], тоді як «модальні» результативні конструкції мають модальний іменний присудок (*англ. modal nominal predicate*), що містить модальне дієслово, інфінітив зв'язкового дієслова *be* та іменну частину (*англ. nominal part*) – форму на *-ed*, яка є прикметник або *past participle* у прикметниковому значенні.

Аналогічно граматично різняться німецькі «модальні» пасивна і результативна конструкції. Перша має складений дієслівний присудок (*нім. zusammengesetztes verbales Prädikat*), що містить модальне дієслово (*нім. Modalverb*) та інфінітив I пасивного стану (*нім. Infinitiv I Passiv*) [20, с. 80; 29, с. 165, 248], тоді як друга має іменний присудок (*нім. nominales Prädikat*), що містить *модальне дієслово + sein + Partizip II* [29, с. 165, 178–183, 246–251].

Поза контекстом подану в табл. 2 (варіант 1) вимогу з англійськомовної версії стандарту можна розуміти як вимогу до дії, яку треба виконати на етапах проектування та будівництва (варіант 1.1 *passive*), і як вимогу до стану трубопровідної системи, зумовленого попередньою закінченою дією/подією (варіант 1.2 *stative*). Перекладаючи стандарт, дуже важливо розрізняти ці два варіанти, оскільки першу вимогу задресовано проектувальникові чи будівельникові, який повинен виконати певні дії, а другу – операторові трубопровідної системи, який, уводячи систему в експлуатацію, повинен переконатися, що система вже перебуває в зазначеному стані. У багатьох випадках ці два варіанти можна розрізнити на підставі контексту. Проте можуть трапитися складні випадки, і тоді у пригоді стане німецька версія стандарту, оскільки німецька мова самою формою допоміжного дієслова (табл. 2, варіанти 1.1 і 1.2) розрізняє пасивні і результативні конструкції, уживаючи в перших звичайного пасиву або пасиву дії (*нім. Passiv*), а в других – пасиву стану (*нім. Zustandspassiv*) [20, с. 122; 29, с. 158–164]. Аналогічно самою формою допоміжного дієслова *werden/sein* у німецькомовних стандартах різняться пасивні (*нім. Passiv*) і результативні (*нім. Zustandspassiv*) варіанти заборони, рекомендації, дозволу, можливості чи здатності (табл. 2).

¹³ Згідно з [41, п. 7.1] у табл. 1 німецькі модальні дієслова подано в однині.

Перш ніж викласти пропозиції щодо перекладання англійських та німецьких пасивних і результативних конструкцій, ми проаналізуємо подані в табл. 1 уніфіковані мовні форми. Якщо англійські й німецькі мовні форми містять модальні дієслова, що їх легко поєднувати як з інфінітивом у пасивному стані (створячи пасивні конструкції), так і з інфінітивом зв'язкового дієслова та іменною частиною (створячи результативні конструкції), то з українськими мовними формами ситуація складніша. Модальне значення в українських мовних формах передають: модальне дієслово¹⁴ *могти* у відповідній особовій формі, предикативний прикметник *повинен* у відповідній родовій формі однини чи в множині, станівники¹⁵ (*не*) *треба*, (*не*) *потрібно*, (*не*) *можна*, (*не*) *дозволено* (*не*), *заборонено*, (*не*) *рекомендовано* (останні три походять від дієслівних форм на *-но*, *-то*).

Таблиця 2

Пасивні і результативні конструкції в стандартах

Англійська мова	Німецька мова	Українська мова
1. Вимога: Pipeline systems shall be sectionalised using line valves (1.1 <i>passive</i> , 1.2 <i>stative</i>)	1.1. Leitungssysteme müssen mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt werden (<i>Passiv</i>)	1.1. Трубопровідні системи треба розбивати на ділянки лінійними кранами (<i>активна конструкція</i> ¹⁶)
	1.2. Leitungssysteme müssen mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt sein (<i>Zustandspassiv</i>)	1.2. Трубопровідні системи повинні бути розбиті на ділянки лінійними кранами (<i>результатова конструкція</i>)
2. Заборона: Pipeline systems shall not be sectionalised using line valves (2.1 <i>passive</i> , 2.2 <i>stative</i>)	2.1. Leitungssysteme dürfen nicht mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt werden (<i>Passiv</i>)	2.1. Трубопровідні системи заборонено розбивати на ділянки лінійними кранами (<i>активна конструкція</i>)
	2.2. Leitungssysteme dürfen nicht mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt sein (<i>Zustandspassiv</i>)	2.2. Заборонено , щоб трубопровідні системи були розбиті на ділянки лінійними кранами (<i>результатова конструкція</i>)
3. Рекомендація: Pipeline systems should be sectionalised using line valves (3.1 <i>passive</i> , 3.2 <i>stative</i>)	3.1. Leitungssysteme sollten mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt werden (<i>Passiv</i>)	3.1. Трубопровідні системи рекомендовано розбивати на ділянки лінійними кранами (<i>активна конструкція</i>)
	3.2. Leitungssysteme sollten mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt sein (<i>Zustandspassiv</i>)	3.2. Рекомендовано , щоб трубопровідні системи були розбиті на ділянки лінійними кранами (<i>результатова конструкція</i>)

¹⁴ **Модальні дієслова** – дієслова, які вказують на можливість і намір, обов'язок, бажання тощо [7, с. 134].

¹⁵ **Станівник** (син. **предикатив**) – незмінне слово, що означає стан і виступає у функції співвідносного з присудком головного члена односкладного речення або частини цього члена. Термін *станівник* (з наголосом на *і*), якому, на нашу думку, треба давати перевагу через його системність (пор. *іменник*, *прикметник*, *числівник* тощо), відбиває семантичне значення таких незмінних слів, тоді як термін-синонім *предикатив* – їхню синтаксичну спеціалізацію. Здебільшого станівники – це вторинні утвори, похідні від прислівників, іменників і дієслівних форм на *-но*, *-то*. Останнім часом в українському мовознавстві станівники класифікують як аналітичні дієслова. Цей статус підтверджують їхня семантика, властиві їм морфологічні категорії, належна їм у реченні синтаксична функція, а також їхні семантико-синтаксичні особливості. До специфічного розряду станівників належать станівники з модальним значенням, які в сполучі з інфінітивом утворюють складений головний член односкладних речень [6, с. 294–295; 7, с. 212; 19, с. 237, 239; 32, с. 519–520]. У [19, с. 236] станівники розглядають як самостійну частину мови.

¹⁶ Як показано в [14, с. 17–20], українські конструкції з пасивними *ся*-дієсловами та тричленні конструкції з пасивними дієприкметниками доконаного виду у присудковому значенні, що їх уважали пасивними у радянських граматиках (і досі багато хто так уважає), не відповідають традиції і питомим нормам української мови. Тому, на відміну від розглянутих англійської та німецької мов, українська не має пасивних конструкцій узагалі й відповідно не має морфологічної дієслівної категорії стану. З огляду на це в українській мові нема протистави активних і пасивних конструкцій. Термін *активна конструкція* в українській частині табл. 2 вжито лише для типологічних порівнянь української мови з англійською і німецькою, де є пасивні конструкції та відповідно протистава актив/пасив. Принагідно зазначимо, що так само для типологічних порівнянь у цій статті залишено назву *пасивні дієприкметники* для українських дієприкметників на *-ний*, *-тий*, хоча в українській мові нема протиставлених їм активних дієприкметників.

Англійська мова	Німецька мова	Українська мова
4. <i>Дозвіл</i> : Pipeline systems may be sectionalised using line valves (4.1 <i>passive</i> , 4.2 <i>stative</i>)	4.1. Leitungssysteme dürfen mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt werden (<i>Passiv</i>)	4.1. Трубопровідні системи дозволено розбивати на ділянки лінійними кранами (<i>активна конструкція</i>)
	4.2. Leitungssysteme dürfen mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt sein (<i>Zustandspassiv</i>)	4.2. Дозволено , щоб трубопровідні системи були розбиті на ділянки лінійними кранами (<i>результатова конструкція</i>)
5. <i>Можливість і здатність</i> : Pipeline systems can be sectionalised using line valves (5.1 <i>passive</i> , 5.2 <i>stative</i>)	5.1. Leitungssysteme können mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt werden (<i>Passiv</i>)	5.1. Трубопровідні системи можна розбивати на ділянки лінійними кранами (<i>активна конструкція</i>)
	5.2. Leitungssysteme können mit Streckenarmaturen in Leitungsabschnitte unterteilt sein (<i>Zustandspassiv</i>)	5.2. Трубопровідні системи можуть бути розбиті на ділянки лінійними кранами (<i>результатова конструкція</i>)

Як відомо [13, с. 10–12; 14, с. 14–15], дієслівні форми на **-но**, **-то** доконаного виду мають переважно значення події, яка зумовлює перехід у певний результативний стан, що відрізняє їх від конструкції з іменним присудком, який містить спільнокореневий пасивний дієприкметник. Ці конструкції передають значення результативного стану як наслідку події. Проте дієслівні форми **дозволено**, **заборонено**, **рекомендовано** залежно від контексту можуть мати як значення події, так і значення стану з модальністю дозволу, заборони чи рекомендації відповідно. У табл. 3 проілюстровано ці два значення слова **заборонено**.

Отже, у певних «модальних» контекстах зазначені дієслівні форми на **-но**, **-то** передають семантику стану і, сполучаючись з інфінітивами, утворюють складений головний член односкладного речення. Тобто ці форми повністю відповідають поняттю **станівник**. А це дає нам підстави вважати, що в таких контекстах, типових для стандартів, ці дієслівні форми на **-но**, **-то** перейшли у станівники. Додатковим аргументом на користь цього висновку є повна синонімія слів **дозволено** (у значенні стану) і **вільно** (у значенні 5 за [28, т. 1, с. 675]) та **заборонено** (у значенні стану) і **невільно** (у значенні 2 за [28, т. 5, с. 265]), а **вільно** й **невільно** в поданих значеннях – це звичайні станівники.

Таблиця 3

Приклади вживання слова **заборонено**

Приклад уживання	Семантична характеристика	Граматична характеристика
1. Законом України від 24 травня 2012 року № 4844-VI заборонено курити в громадських місцях = Закон України від 24 травня 2012 року № 4844-VI заборонив курити в громадських місцях	подія , яка зумовлює перехід у певний результативний стан	дієслівна форма на -но, -то
2. У нашій кав'ярні курити заборонено = У нашій кав'ярні курити невільно	стан з модальністю заборони	станівник

З огляду на викладене вище англійськомовну і німецькомовну двочленні пасивні конструкції, що передають вимогу, треба перекладати на українську мову односкладним реченням зі складеним головним членом [34, с. 78–80], побудованим зі станівника *треба* (чи *потрібно*) та інфінітива¹⁷ (табл. 2, приклад 1.1). Оскільки для кожного різновиду положень стандарту в табл. 1 передбачено відповідний станівник, то запропонована модель застосовна для перекладання й англійськомовних і німецькомовних двочленних пасивних конструкцій, що передають інші різновиди положень (табл. 2, приклади 2.1, 3.1, 4.1, 5.1).

¹⁷ У складеному дієслівному присудку інфінітив є суб'єктний [34, с. 81].

Англійськомовну і німецькомовну результатів конструкції зі значенням вимоги треба перекладати на українську мову двоскладним реченням з ускладненим (трикомпонентним) іменним присудком [34, с. 80, 85], який містить предикативний прикметник *повинен* (у відповідній родовій формі однини чи в множині), інфінітив зв'язкового дієслова *бути* і пасивний дієприкметник доконаного виду (табл. 1, приклад 1.2). Перекладаючи результатів конструкції зі значенням можливості чи здатності, у запропонованій моделі замість предикативного прикметника *повинен* треба вживати модального дієслова *могти* у відповідній особовій формі (табл. 2, приклад 5.2). Щоб висловити заборону, рекомендацію чи дозвіл у результативній конструкції, така модель синтаксично неможлива. Тому, щоб правильно перекласти на українську мову зазначені положення, треба вживати складнопідрядного речення, у якому головна частина – односкладне речення зі станівником *заборонено, рекомендовано* чи *дозволено*, а підрядне додаткове двоскладне речення поєднане з головною частиною сполучником *щоб* (табл. 2, приклади 2.2, 3.2, 4.2) [34, с. 257–258].

Висновки

1. Для загальнонавчаної української мови, яка є цілком природною, правила впливають з ужитку найвправніших мовців, тому, аналізуючи відповідні тексти, мовознавці слушно орудують поняттями «типовий», «рідковживаний», «переважно», «бути органічнішим», «опинитися на периферії» тощо.

2. Для фахової української мови, яка є частково штучною, тобто природною мовою з елементами штучних мов, первинними є правила, тому, аналізуючи фахові тексти, треба застосовувати критерій «правильно»/«неправильно».

3. Мова стандартів – це окремий функційний шар фахової мови, максимально наближений до контрольованої мови, тобто мови, граматику й словник якої свідомо обмежено, щоб зменшити чи усунути як двозначність, так і складність текстів.

4. Основною формою присудка в англійськомовних міжнародних і європейських стандартах є *модальне дієслово + be + форма на -ed*, де модальне дієслово однозначно визначає різновид положення стандарту. Конструкції з таким присудком можуть бути як пасивні (*англ. passive*), так і результативні (*англ. stative*). Оскільки пасивні і результативні конструкції відбивають істотно відмінні з аспектового погляду ситуації позамовної дійсності й різняться граматично, їх треба однозначно й послідовно розрізняти й відповідно перекладати на українську мову.

5. У багатьох випадках англійські результативні конструкції стандарту можна відрізнити від пасивних на основі контексту, а у складних випадках доцільно скористатися з німецькомовної версії стандарту (якщо така є), бо німецька мова самою формою допоміжного дієслова (*werden* чи *sein*) розрізняє пасивні (*нім. Passiv*) і результативні (*нім. Zustandspassiv*) конструкції.

6. Англійськомовну і німецькомовну двочленні пасивні конструкції в усіх різновидах положень стандартів треба перекладати українською конструкцією зі складеним головним членом, побудованим зі станівника з відповідною модальністю та інфінітива.

7. Англійськомовну і німецькомовну результативні конструкції, що передають вимогу, можливість чи здатність, треба перекладати українською конструкцією з ускладненим (трикомпонентним) іменним присудком, який містить предикативний прикметник *повинен* (у відповідній родовій формі однини чи в множині) або модальне дієслово *могти* (у відповідній особовій формі), інфінітив зв'язкового дієслова *бути* і пасивний дієприкметник доконаного виду.

8. Англійськомовну і німецькомовну результативні конструкції, що передають заборону, рекомендацію чи дозвіл, треба перекладати українським складнопідрядним реченням, у якому головна частина – односкладне речення зі станівником *заборонено, рекомендовано* чи *дозволено*, а підрядне додаткове двоскладне речення поєднане з головною частиною сполучником *щоб*.

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – 2-е изд. стереотип. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с. 2. Вихованець І. Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови / Іван Вихованець // Українська мова, 2012. – № 2. – С. 3–10. 3. Вихованець І. Морфологічні категорії? Словотвірні? Чи граматичні міжривневі? / Іван Вихованець // Актуальні проблеми українського словотвору / за ред. д-ра філол. наук В. Грецука. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 13–18. 4. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець; АН України, Ін-т української мови; Відп. ред. К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с. 5. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; відп. ред. К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с. 6. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : академ. граматики укр. мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська ; за ред. Івана Вихованця. – К. : Унів. вид-во «Пульсар», 2004. – 400 с. 7. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища шк., 1985. – 360 с. 8. Гінзбург М. Д. Інструмент формування, фіксування, зберігання та передавання фахових знань / Гінзбург М. Д. // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Кг. – Режим доступу : <http://mino.esrae.ru/159-1232> 9. Гінзбург М. Д. Правила вживання сядієслів у фахових українських текстах / Михайло Гінзбург // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2016. – № 842. – С. 3–17. 10. Гінзбург М. Д. Пропозиції щодо методики перекладання положень англомовних нормативних документів засобами української мови / М. Д. Гінзбург, С. Є. Коваленко // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2015. – № 2. – С. 12–24. 11. Гінзбург М. Д. Пропозиції щодо однозначності викладання положень нормативних документів засобами української мови / М. Д. Гінзбург, С. Є. Коваленко // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2015. – № 1. – С. 6–18. 12. Гінзбург М. Мова технічних стандартів як окремий функційний шар фахових мов / Михайло Гінзбург // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київський нац. ун-т культури і мистецтв ; ф-т культурології. За заг. ред. В. В. Бездрабко. – К., 2017. – Вип. 10. – С. 28–38. 13. Гінзбург М. Про активні та пасивні конструкції в українських фахових текстах / Михайло Гінзбург // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2014. – № 791. – С. 3–14. 14. Гінзбург М. Про активні, пасивні та результативні конструкції в українських фахових текстах на тлі інших мов / Михайло Гінзбург // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2017. – № 869. – С. 3–22. 15. Гінзбург М. Синтаксичні конструкції у фахових текстах: практичні висновки з рекомендацій мовознавців / Михайло Гінзбург // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2008. – № 620. – С. 26–32. 16. Гінзбург М. Українські конструкції з дієслівними формами на -но, -то на тлі сусідніх слов'янських мов / Михайло Гінзбург // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2015. – № 817. – С. 3–21. 17. Гінзбург М. Щодо синтаксичних помилок у нормативних документах: практичні висновки з рекомендацій мовознавців / М. Гінзбург // Стандартизація, сертифікація, якість, 2009. – № 2. – С. 22–30. 18. Городенська К. Синтаксична специфіка української наукової мови / Катерина Городенська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. ; відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 11–14. 19. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник / В. О. Горпинич. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 336 с. 20. Граматика німецької мови : теоретичний матеріал, комунікативні вправи і завдання для студ. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Д. А. Євгененко, О. М. Білоус, Б. В. Кучинський, О. І. Білоус. – 3 вид., виправл. та доповн. – Вінниця : Нова книга, 2013. – 576 с. 21. Есперсен О. Філософія граматики / О. Есперсен ; пер. с англ. В. В. Пассека і С. П. Сафроновой ; под ред. і с предисл. проф. Б. А. Ильиша. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. – 404 с. 22. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматики української та англійської мов : посібник для вчителів / Ю. О. Жлуктенко. – К. : Рад. школа, 1960. – 160 с. 23. Залоговые конструкции в разноструктурных языках / отв. ред. В. С. Храковский. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1981. – 288 с. 24. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови /

Олена Курило ; передрук видання 1925 р. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 303 с.

25. Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів : ДСТУ 1.5:2015. – К. : ДП «УкрНДНЦ», 2015. – IV, 61 с. – (Національний стандарт України).

26. Проблемы теории грамматического залога / отв. ред. В. С. Храковский. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1978. – 288 с.

27. Російсько-український словник: у 4 т. – Т. 1. А–Ж / ред.: В. Ганцов, Г. Голоскевич, М. Грінченкова ; голов. ред. акад. А. Кримський ; репринт з видання 1924 р. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 12, XIV, 290 с. – (Серія «Словникова спадщина України»).

28. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід та ін. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.

29. Смеречанський Р. І. Граматика німецької мови : учб. посібн. для студ. фактів іноз. мов ун-тів і пед. ін-тів / Р. І. Смеречанський. – К. : Рад. школа, 1960. – 355 с.

30. Типология пассивных конструкций: Диатезы и залого / отв. ред. А. А. Холодович. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1974. – 382 с.

31. Типология результативных конструкций (результатив, статив, пассив, перфект) / отв. ред. В. П. Недялков. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1983. – 264 с.

32. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2 вид., випр. і доповн. – К. : Укр. енцикл., 2004. – 824 с.

33. Холодович А. А. Проблемы грамматической теории / А. А. Холодович. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1979. – 304 с.

34. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – 2 вид., доповн. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 408 с.

35. A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics / R. L. Trask. – London; New York : Routledge, 1993. – XIII, 335 p.

36. Fundamentals of English grammar : teacher's guide / Betty Schrampf Azar, Barbara F. Matthies, Shelley Hartle. – 3rd ed. – New York : Pearson Education, 2003. – 204 p. – Режим доступу : http://medicine.kaums.ac.ir/uploadedfiles/files/fundamentals_of_english_grammar-teacher_s_guide_0130136344.pdf

37. Information and documentation – Foundation and vocabulary : ISO 5127:2017 (E) – Second edition 2017-05. – ISO, 2017. – X, 354 p. – (International standard) (Інформація та документація – Засади і словник термінів. Міжнародний стандарт).

38. Language resource management – Controlled natural language (CNL) – Part 1: Basic concepts and principles : ISO/TS 24620-1:2015 – First edition 2015-03-15 – ISO, 2015. – VI, 10 p. – (International standard) (Керування мовними ресурсами – Контрольована природна мова – Частина 1: Основні поняття і засади. Міжнародний стандарт).

39. Principles and rules for the structure and drafting of CEN/CENELEC Publications (ISO/IEC Directives – Part 2:2016, modified) : CEN/CENELEC Internal Regulations Part 3:2017. – CEN/CENELEC, 2017. – 109 p. (Принципи та правила структурування та складання публікацій CEN/CENELEC : Внутрішній регламент CEN/CENELEC/ – Частина 3:2017). – Режим доступу : ftp://ftp.cencenelec.eu/CENELEC/IR/CENCENELEC_IR3_EN.pdf

40. Principles and rules for the structure and drafting of ISO and IEC documents : ISO/IEC Directives, Part 2:2018. – Eighth edition. – ISO/IEC, 2018. – XII, 90 p. (Принципи та правила структурування і складання документів ISO/IEC : Директиви ISO/IEC, Частина 2:2018. – 8 ред.). – Режим доступу : <https://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=4230456&objAction=browse&sort=subtype>

41. Regeln für den Aufbau und die Abfassung von CEN/CENELEC-Publikation (ISO/IEC Direktiven – Teil 2:2016, modifiziert) : CEN-CENELEC-Geschäftsordnung. – Teil 3:2017. – CEN/CENELEC, 2017. – 113 p. (Правила структурування та складання публікацій CEN/CENELEC : Внутрішній регламент CEN/CENELEC – Частина 3:2017). – Режим доступу : ftp://ftp.cencenelec.eu/CENELEC/IR/CENCENELEC_IR3_DE.pdf

42. The Oxford Dictionary of English Grammar / Bas Aarts, Sylvia Chalker, Edmund Weiner. – 2nd edition. – Oxford : Oxford University Press, 2014. – 454 p.

Автор вважає за свій приємний обов'язок щиро подякувати **Ростиславові Воронезькому** за постійне та плідне обговорювання порушених у статті питань і за його зауваги і пропозиції, що істотно поліпили текст статті.